

Tekniikan Waiheita
ISSN 2490-0443
Tekniikan Historian Seura ry.
37. vuosikerta:4
2019
<https://journal.fi/tekniikanwaiheita>

Kaivosteollinen kulttuuriperintö sysäsi liikkeelle kesätapahtuman "Outokummun vanhat talot"

Jaana Pajarinen & Pekka Piiparinen

To cite this article: Jaana Pajarinen & Pekka Piiparinen, "Kaivosteollinen kulttuuriperintö sysäsi liikkeelle kesätapahtuman 'Outokummun vanhat talot'" Tekniikan Waiheita 37, no. 4 /2019): 73-86. <https://dx.doi.org/10.33355/tw.88913>

To link to this article: <https://dx.doi.org/10.33355/tw.88913>

Kaivosteollinen kulttuuriperintö sysäsi liikkeelle kesätapahtuman ”Outokummun vanhat talot”

Jaana Pajarinen¹ ja Pekka Piiparinen²

Pohjois-Karjalassa sijaitsevassa noin 6 700 asukkaan Outokummussa toimi 1910–1989 kuparikaivos³, jonka yhteyteen rakentui kaivosyhdyskunta. Heinäkuun lopussa vuonna 2019 järjestettiin kolmannen kerran Outokummun vanhat talot -tapahtuma, jossa paikkakunnan monet kodit avasivat ovensa tai pihapiirinsä vierailijoille. Vierailukohteiden ytimen ovat muodostaneet Outokummussa kaivostoimintaa harjoittaneiden kaivosyhtiöiden rakennuttamat talot. Tässä katsauksessa esitellään, millaiseen ympäristöön Outokummun vanhat talot -tapahtuma on toteutettu ja miten sitä on järjestetty sekä pohditaan, millaisia merkityksiä ja vaikutuksia tapahtumalla on kaivosteollisen kulttuuriperinnön vaalijana.

Arkkitehtien Outokumpu

Outokummun kuparikaivos on Suomen kaivannaisteollisuuden historian merkittävin kaivos. Kaivostoimintaa paikkakunnalla harjoitti kolme yhtiötä: Outokumpu Kopparverk, Ab Outokumpu Oy ja viimeisimpänä Outokumpu Oy vuosina 1932–1989. Nämä rakensivat ja rakennuttivat Outokumpua 1910-luvulta 1970-luvulle.

Outokummun kaivostoiminta alkoi ”oudolta” kummulta ja sen ympäristöstä. Kummun rinteessä sijaitsivat kaivoksen ensimmäiset tuotantolaitokset: vuosina 1913–1929 toiminut kuparitehdas ja 1920-luvun lopulla valmistunut rikastustehdas malminnostorineinen, kokonaisuus, jota kutsutaan nykyään Vanhaksi kaivokseksi. 1930-luvun lopulla avattiin kaivosyhdyskunnan tuntumaan Mökkivaaran kaivos. Louhinta eteni kohti länttä, ja vuonna 1954 Keretin kaivoksen valmistumisen myötä Outokummusta tuli Euroopan toiseksi suurin kuparikaivos. Seuraavan vuosikymmenen puolivälissä löydettiin noin kuuden kilometrin päästä Outokummun keskustasta Vuonoksen kuparimalmiesiintymä ja sinne rakennettiin Outokummun kaivoksen tuotantolaitokset. Vuoteen 1989 asti kaivostoiminnan käytössä säilyi Keretti, josta on jäänyt jäljelle 96 metriä korkea malminnostotorni ja sen yhteydessä olevat kaksi malmisiiloa.

Outokummun kaivosyhdyskunta poikkesi ympärillä olevista kirkonkylien keskustoista muun muassa siinä, että Outokumpuun valmistuneista taloista useat olivat arkkitehtien suunnittelema. Näiden joukossa olivat esimerkiksi viipurilainen Uno Ullberg (1879–1944), helsinkiläinen Wäinö Gustaf Palmqvist (1882–1964) ja ruotsalainen Gustaf Wickman (1858–1916). Arkkitehtien myötä Outokumpuun valmistui eri aikakausien ja tyyliuuntausten mukaista rakentamista.

¹ FM Jaana Pajarinen on ollut järjestämässä Outokummun vanhat talot -tapahtumaa. Hän toimii tapahtuma-järjestelyjä varten perustetun Itä-Suomen kulttuuripolut ry:n puheenjohtajana ja on työssä Outokummun lukiossa äidinkielen ja kirjallisuuden lehtorina.

² FM Pekka Piiparinen toimii Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksessa kulttuuriympäristötehtävien parissa, ja Piiparisen vuonna 2016 kirjoittamassa teoksessa ”Outokummun taajaman rakennettu ympäristö” käsitellään Outokummun kaivosyhdyskunnan ja nykyisen taajama-alueen suunnittelua, rakentamista, arkkitehtuuria ja taajamakuva.

³ Kaivoksen päätuote oli kuparirikaste, mutta kaivoksen rikastamoista tuotettiin myös rikki-, sinkki-, nikkeli- ja kobolttirikasteita.

Kuva 1. Outokummun taajamakuva on hallinnut 1920-luvun lopusta lähtien Vanhan kaivoksen torni ja rikastustehdas. Etualalla näkyvällä Alatorin alueella hahmottuvat ennen kaikkea valkoinen Outokumpu-yhtiön entinen pääkonttorirakennus (1937) ja keltainen kaivoksen entinen paloasema (1937). Kuva Pekka Piiparinen.

Kaivostoimintaa harjoittaneiden yhtiöiden halu tilata suunnittelutöitä arkkitehdeiltä liittyy osittain siihen, että asuinolosuhteita pyrittiin pitämään kohtalaisen laadukkaina. Varsinkin virkailijakuntaa ja työnjohtajia pyrittiin houkuttelemaan Outokummun kaivokselle asuntoedulla.⁴ Esimerkiksi 1940–1960-luvuilla näille työntekijäryhmille arkkitehdit suunnittelivat moderneja asuntoja, jotka pitivät sisällään aikakautensa halutut käyttömukavuudet.

Kaivosyhtiön lisäksi myös Kuusjärven kunta (vuodesta 1968 Outokummun kauppalaksi) käytti ennen kaikkea 1950- ja 1960-luvuilla rakennustoiminnassaan arkkitehteja. Usein he olivat samoja, jotka olivat tehneet suunnittelutöitä Outokumpu Oy:lle. Monessa tapauksessa kunnalla oli varaa arkkitehtien suunnittelemiin, usein laadukkaisiin töihin, sillä 1950-luvun aikana kasvaneen ja voimistuneen kaivosteollisuuden ansiosta Kuusjärvestä tuli yksi

⁴ Piiparinen 2016, 70.

Kuva 2. Rivitalo osoitteessa Kyykerinkatu 3 on esimerkki 1950-luvulla virkailijakunnalle ja työnjohdolle suunnatusta modernista asuntotuotannosta. Kyykerin asuinalueelle vuonna 1957 valmistuneen rakennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Blomstedt & Lampén. Kuva Pekka Piiparinen.

Suomen vauraimmista maalaiskunnista.⁵ 1950- ja 1960-luvuilla sekä kaivosyhtiölle että kunnalle suunnittelutöitä laati Arkkitehtitoimisto Blomstedt & Lampén. Toimiston olivat perustaneet arkkitehdit Matti Lampén (1906–1961) ja Märta Blomstedt (1899–1982).

Teollisuusyhdyskunnille tyypilliseen tapaan myös Outokummussa perustettiin eri työntekijäluokille omia asuinalueita, esimerkiksi virkailija- ja työnjohtajaperheille arkkitehtien suunnittelema Raivionmäki ja työväestölle tyypitalovaltainen Mustikkakorpi. Kyykerin alueesta tuli kaivosyhdyskunnan ensimmäinen asuinalue, mutta sen yhdeksi erityispiirteeksi muodostui, että alueelle sijoitettiin asumaan perheitä eri yhteiskuntaryhmistä. Juuri Kyykerin asuinalue pystyy kertomaan monipuolisella tavalla suomalaisesta 1900-luvun kaivosyhdyskunnan elämänmenosta.

Teollisuuspaikkakunnille ominaisesti toteutettiin myös Outokumpuun asuinalueita tyypipiirustusten mukaan. Palmqvist suunnitteli 1930-luvun lopulla Kyykerin asuinalueelle kolmea erikokoista tyypitalomallia. Mustikkakorven alueelle valmistui seuraavan vuosikymmenen aikana peräti kahdeksaa erilaista talotyyppiä, näistä on jäänyt jäljelle viisi erityyppistä mallia.⁶ Ei tiedetä, miksi maantieteellisesti sangen pienelle alueelle toteutettiin niin paljon erilaisia tehdasvalmisteisia tyypitaloja. Myöhemmin 1960–1980-luvuilla Mustikkakorven yhtenäistä taajamakuva rikkoiivat uusien, modernien omakotitalojen toteuttaminen tehdasvalmisteisten talojen joukkoon.

⁵ Piiparinen 2008, 26.

⁶ Piiparinen 2016, 51.

Kuva 3. Virkailijakunnalle ja työnjohdolle suunnitellulla Raivionmäen alueella sijaitsee niin kutsuttu Alatalo. Siitä muodostui noin neljän vuosikymmenen ajaksi kaivoksenjohtajien asuintalo. Alatalon suunnitteli arkkitehti Wäinö Gustaf Palmqvist ja rakennus valmistui vuonna 1938. Kuva Irma Lehikoinen.

Etelä-Suomessa asuneiden arkkitehtien lisäksi kaivosyhdyskuntaa suunnittelivat kaivosyhtiöiden omat rakennusmestarit ja myöhemmin myös joensuulaiset yksityissektorin arkkitehdit. Jälkimmäiset olivat mukana kahdessa modernistisin periaattein toteutetussa asuinalueessa, Pohjoisahossa ja Kaasilassa. Pohjoisahon kerros- ja rivitaloalue valmistui 1960-luvun aikana ja sen suunnitteluun sovellettiin metsälähiöperiaatteita. Pääasiassa 1970-luvulla toteutettu Kaasila suunniteltiin kompaktikaupunki-ideologian periaatteiden mukaan säännölliseen uusruutukaavaan, tai oikeastaan sen paikalliseen tulkintaan nojaten.⁷

Sekä Pohjoisahon että Kaasilan asuinalueella näkyy suomalaisten teollisuusyhtiöiden 1960-luvulla muuttunut asuntopolitiikka. Monella paikkakunnalla yhtiöt perustivat asunto-osakeyhtiöitä luovuttaakseen omistamiaan asuntoja edelleen työntekijöilleen.⁸ Kuitenkin työntekijäluokkien erottelu jatkui, ja esimerkiksi Kaasilassa kerrostaloista muodostunut alue suunnattiin pääosin työväestön asumiseen ja omakotitaloalue muun muassa kaivoksen ylimmälle johdolle ja muulle työnjohtajistolle.

⁷ Piiparinen 2016, 65–68.

⁸ Esim. Putkonen, 2017, 250.

Kuva 4. Kyykerin asuinalueelle valmistui 1930-luvun jälkipuoliskolla 37 tyyppipiirustusten mukaan suunniteltua kahden perheen taloa. Tähän päivään taloista on säilynyt 24. Kuva Pekka Piiparinen.

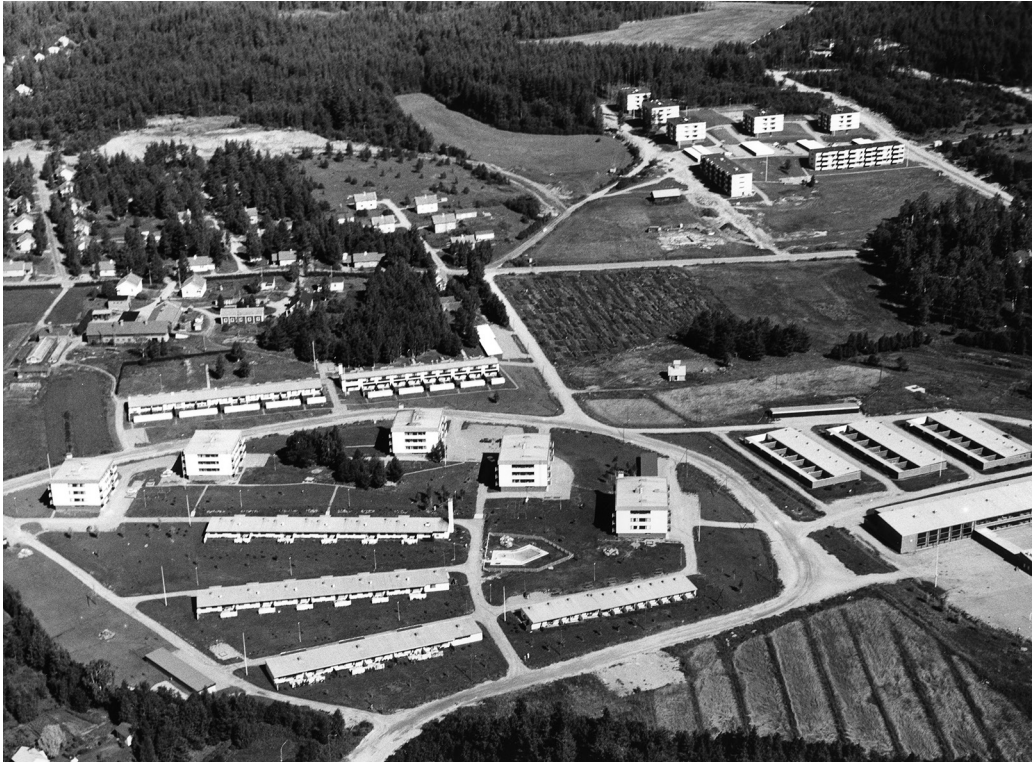
1970- ja 1980-luvuilla teollisuusyhtiöiden asuntopolitiikka muuttui edelleen. Esimerkiksi Outokumpu Oy katsoi, että sen voimavarat eivät riittäneet enää aikaisemmin noudatettuun asuntoasioiden järjestämiseen ja tämä tehtävä nähtiin kuntien ja valtion toimenkuvaan kuuluvaksi.⁹

Outokummussa toimineet kaivosyhtiöt eivät kuitenkaan vastanneet kaikesta kaivosyhdyskunnan rakentamisesta. Vaikka moni kaivoksella työskentelevä asui perheineen kaivosyhtiön rakentamassa tai rakennuttamassa talossa, valmistui Outokummun taajama-alueelle huomattava määrä yhtiöläisten itse rakentamia omakotitaloja. Tätä omatoimista rakentamista Outokumpu-yhtiöt avustivat vuosikymmenten ajan monin keinoin. Kaivosyhtiöt muun muassa antoivat rakentajille rakennustarvikkeita ja lainoja sekä tarjosivat valmiita rakennuspiirustuksia. Niiden laatimisesta vastasivat ennen kaikkea rakennusmestarit, mutta työväestön tarpeisiin talosuunnitelmia laativat myös arkkitehdit, kuten Otto-Iivari Meurman ja Wäinö Gustaf Palmqvist.¹⁰ Outokummun kaivoksen kasvaessa taajama-alueelle alkoi nousta yhä enenevässä määrin myös suoraan kaivosyhtiöön liittymätöntä rakennuskantaa. Esimerkiksi Outokummun pääkadun, Kummunkadun, varren rakennukset ovat yksityisten yritysten tai osuusliikkeiden toteuttamia. Osaan näistä kohteista suunnitelmat tilattiin arkkitehtitoimistoilta.

Kaivostoiminta Outokummussa lakkasi vuonna 1989. Kaivosyhtiön vetäytyessä Outokummusta alkoivat sen omistamien rakennusten ja huoneistojen myyntitoimet, näin 1970–1990-luvuilla Outokumpu Oy:n omistamat talot myytiin yksityisomistukseen. Varsin-

⁹ Kuisma 1985, 428.

¹⁰ Piiparinen 2016, 25 ja 72.

Kuva 5. Outokummun kaivostoiminta vilkastui 1960-luvun lopulla kaivostoiminnan laajenemisen vuoksi. Tuolloin Outokumpu Oy oli vahvasti mukana kahden uuden modernistisen asuinalueen toteuttamisessa, toinen niistä oli Pohjoisaho. Asuinalueen kaavarungon laati joensuulainen arkkitehti Martti Hakala esikuvanaan Helsingin Maunulan Sahamäki. Kuva Outokummun kaivosmuseo.

kin arkkitehtien suunnittelemat virkailijakunnan ja työnjohtajien asuintalot herättivät kiinnostusta kuntarajojen ulkopuolellakin, ja moneen niistä muutti asumaan kulttuurialan työntekijöitä. Heidän muuttonsa vilkastutti paikkakunnan kulttuurielämää.

Taajamakuva

Outokumpuun syntynyt taajamakuva ja -rakenne poikkesi hieman muista suomalaisista aikansa teollisuuden ympärille muodostuneista teollisuusyhdyskunnista. Kaivostoiminnan ajateltiin nimittäin olevan aina väliaikaista, ja siksi ei Outokummun kaivoksenkaan yhteyteen haluttu aluksi rakentaa suurimittakaavaista teollisuusyhdyskuntaa. Tilanne muuttui kuitenkin 1930-luvun lopulla ja viimeistään toisen maailmansodan jälkeen. Tuolloin paikkakunnalle tuli työvoimapula ja yhtiön oli järjestettävä asuntotuotantoaan laajemmalla volyyymilla. Asuinolosuhteet järjestettiin pääosin pientalojen pohjalta, kun taas esimerkiksi Outokumpu Oy:n metallitehdaspaikkakunnilla toteutettiin jo yhdyskuntien alkuvaiheissa myös kerrostalorakentamista.

Kuva 6. Kaasilan asuinalueen syntyyn vaikutti Vuonoksen kaivoksen avaaminen vuonna 1967. Vuonos oli osa Outokummun kaivosta. Kaasilan yhdyskuntasuunnitelman laati joensuulainen arkkitehti Esko Lehti. Kuva Outokummun kaivosmuseo.

Pientalojen rakentamista tapahtui Outokummussa myös sääntelemättömänä, mikä oli tyypillistä monilla teollisuuspaikkakunnilla. Outokummussa tätä toteutettiin ennen kaikkea varsinaisen kaivosyhdyskunnan kupeessa olevalla Kalattoman alueella. Sen viereinen Hiekkapalstan alue rakentui lähes yksinomaan pienistä mökeistä. Tätä rakentamista ja siihen liittyvää asutushistoriaa ei Suomessa ole paljoakaan tutkittu, mutta itäisessä Suomessa ja myös Pohjois-Karjalassa näyttää kuitenkin säilyneen mökkimäistä rakentamisen tapaa Etelä- ja Länsi-Suomea enemmän. Outokummussa tästä pienipiirteisestä asumismuodosta on jäljellä rippeitä. Muun muassa tutkimuksen ja julkaisutoiminnan puuttumisen vuoksi arvostusta mökki-tyyppistä rakentamisen tapaa kohtaan ei ole muodostunut.

Kerrostalojen rakentamisen Outokumpu Oy otti voimakkaammin käyttöön vasta 1960- ja 1970-luvuilla, joskin ensimmäiset kerrostalot oli toteutettu Kyykerin alueelle vuonna 1949. Outokummun asuinkekkorastalot toteutettiin matalina, yleensä kolme tai neljä kerrosta korkeina. Kerrostalojen mataluus ja kaivosyhtiöiden ensimmäisinä vuosikymmeninä suosima pientalorakentaminen loivat paikkakunnalle taajamakuva, joka hahmottuu melko matalana ja pienimittakaavaisena. Tätä rakentamisen tapaa on jatkanut myös Outokummun kaupunki.

Taajamakuvallisesti Outokumpu erottuu monista, varsinkin itäsuomalaisista paikkakunnista siinä, että sen keskustassa sijaitsee historiallinen teollisuusympäristö, Vanhan kaivoksen alue. Museoviraston inventoinnissa se on osoitettu valtakunnallisesti arvokkaaksi

Kuva 7. Kaivoksen läheisyydessä olevalla Sänkivaara-nimisellä rakennuksella oli pitkään kaivosyhdyskunnan taajamakuvasa symbolista merkitystä: mäen päältä rakennus näkyi kauas ja siellä asui kaivosyhtiön johtaja Eero Mäkinen perheineen. Myöhemmin Sänkivaaran näkyvyys on peittynyt kasvaneen puuston vuoksi. Kuva (vuodelta 1946) Outokummun kaivostomuseo.

rakennetun kulttuuriympäristön alueeksi. Vanhan kaivoksen pääasiassa 1920-luvun lopulla valmistuneen rakennusryhmän visuaalisesti voimakkaimmin hahmottuvat rakennukset ovat kummun rinteessä sijaitseva entinen rikastustehdas ja laelta nouseva malminnostotorni.

Outokummun väkimäärä on pienentynyt 1950-luvun lopun lakipisteestä, noin 13 000 asukkaasta, lähes puoleen. Kaivostoiminnan päätymisen aikoihin väkiluku oli noin 9 300¹¹, ja tänä päivänä Outokummussa on 6 700 asukasta. Paikkakunnalle on saatu korvaavaa teollisuutta ja teollisuuden parissa työskentelee nykyään noin 1 000 henkilöä. Outokumpu paikkakuntana on säilynyt toistaiseksi kohtalaisen elinvoimaisena ja suurimmalle osalle Outokumpu-yhtiöiden rakentamista ja rakennuttamista taloista on löytynyt omistajat myös kaivostoiminnan jälkeen. Vaikka Outokummun väkimäärä on vähentynyt huomattavasti kaivostoiminnan päätymisestä, ovat sen sijaan muutokset paikkakunnan taajamakuvasa olleet hyvinkin maltillisia. Paineita uudisrakentamiselle – ja samalla purkaville toimille – on ollut vähän.

¹¹ Pennanen 2000, 8.

Outokummun vanhat talot -tapahtuma

Outokummun vanhat talot -tapahtuman ydinajatuksena on avata yksityisiä koteja vierailijoille. Tapahtuma on järjestetty kolmena kesänä, ja sen liikkeelle panevana voimana on ollut paikkakunnan entinen kaivosteollisuusympäristö ja kaivosyhtiöiden jälkeensä jättämä rakennusperintö.

Idea tapahtuman järjestämiseen saatiin Loviisasta, jossa jo yli 15 vuoden ajan on toteutettu nykyään yli 15 000 vierailijaa keräävä avoimien ovien viikonloppu ”Loviisan vanhat talot”. Vastaavia tapahtumia on muutamissa muissakin rannikon vanhoissa puutalokaupungeissa, kuten Haminassa ja Uudessakaupungissa, mutta myös Hämeessä, esimerkiksi Sastamalassa. Outokummun tapahtuma on ensimmäinen Itä-Suomessa, ja paikkakuntana Outokumpu poikkeaa historialtaan muista tapahtumapaikkakunnista.

Outokummun vanhat talot -tapahtuman vierailukohteista useimmat sijaitsevat entisen teollisuusalueen, Vanhan kaivoksen kupeessa. Tapahtumassa mukana olevat kohteet olivat ensimmäisenä vuonna nimenomaan Outokumpu-yhtiön rakennuttamia taloja, mutta kesällä 2019 rakennuksia oli myös maaseudulta ja julkisen rakentamisen piiristä.

Outokummun ja Suomen kaivosteollisen historian kannalta merkittävimmät vierailutaloista ovat Outokumpu Oy:n johtajan asuintaloksi vuonna 1938 valmistunut Sänkivaara, Outokummun kaivoksen ensimmäinen konttori ja vuonna 1937 valmistunut Outokumpu-yhtiön pääkonttori. Uusin vierailukohteista on Kaasilan varhaisimmat kerrostalot, rakennusryhmä valmistui 1960- ja 1970-lukujen taitteessa.

Outokummun tapahtuman liikkeelle lähtemistä pohjusti osaltaan se, että kaivoseumuseo järjesti 2000-luvun alussa kotiseutuopetusta ja nosti asukkaiden tietoisuuteen paikkakunnan rakennetun ympäristön omaleimaisuutta. Kaivoseumuseolta esimerkiksi vierailtiin kouluilla pitämässä rakennusperintöön liittyviä luentoja. 2010-luvun alussa Outokummun taajamaan laadittiin osayleiskaava, jolla silläkin oli oma merkityksensä tapahtuman syntymisessä. Kaavan yhteydessä selvitettiin arvokkaat rakennetun ympäristön kokonaisuudet ja tutkittiin rakennussuojelukysymykset, ja rakennussuojelua koskevat seikat herättivät asukkaiden kiinnostusta paikkakunnan rakennettua ympäristöä kohtaan.¹² Taajama-alueen erityislaatuisuutta nostettiin esiin myös sanomalehti Karjalaisessa.¹³

Vuonna 2016 julkaistu kirja ”Outokummun taajaman rakennettu ympäristö” ja sen esittelyluennot kiinnostivat paikkakuntalaisia, ja kun tuolloin ensimmäinen Outokummun vanhat talot -tapahtuma oli jo suunnitteluvaiheessa, tekijää pyydettiin luennoimaan myös tapahtumassa. Luento elokuussa 2017 keräsi pari sataa kiinnostunutta kuulijaa Outokumpu-yhtiön entisen maatilan navetan vintille. Tapahtuman tunnetuksi tekemistä tehosti osaltaan se, että se toteutui ensimmäisen kerran ”Suomi 100” -juhlavuonna ja ”Outokummun vanhat talot” oli yksi juhlavuoden virallisista tapahtumista.

Outokummun vanhat talot -tapahtuman vierailukohteiden rakennuksista vanhimmat ovat toimineet jo vuosisadan ajan monien tapahtumien ja moninaisten elämäntaloiden näyttämönä, joten nykyasukkaiden kokemusten lisäksi taloihin liittyviä tarinoita – jotka usein liittyvät myös Outokummun kaivoshistoriaan – on riittänyt jaettaviksi vierailijoiden

¹² Esimerkiksi osayleiskaavan yhteydessä järjestettiin suunnittelualueen rakennettua kulttuuriympäristöä käsittelevä ja esittelevä yleisötalaisuus. Tilaisuudessa kaupunkilaisia paikalla oli nelisenkymmentä ja tapahtuman henki rakennussuojeluasioita kohtaan oli myönteinen.

¹³ Jalkanen, Karjalainen 7.4.2014.

Kuva 8. Vanhat talot -tapahtumassa erityisen merkittävää ovat olleet kohtaamiset. Jukka Orenius (vas.) kertoo Outokumpu-yhtiön ensimmäisestä konttorirakennuksesta Liisa ja Matti Kuposelle. Kuva Pekka Piiparinen.

kanssa. Osa kävijöistä on ollut Outokummusta pois muuttaneita, joille vierailu entisellä kotipaikkakunnalla ja mahdollisesti entisessä kotitalossa on tarjonnut mahdollisuuden palauttaa mieleen vuosikymmenienkin takaisia muistoja kotiseudulla. Rakennusten nykyisille omistajille tapahtuma on tarjonnut tilaisuuden kuulla vierailijoilta oman talon historiasta, ja jotkut heistä ovat keränneet vierailijoilta talteen tietoja rakennusten taustoista.

Tapahtumassa monet vierailijat ovat muistelleet Outokummun kaivosyhdyskunnan sosiaalista hierarkkisuutta, mikä on ollut tyypillistä aikansa teollisuusyhdyskunnissa. Outokummussa johtoportaan asunnot olivat omassa rauhassaan, ja esimerkiksi kaivoksen johtajan koti, Sänkivaara sijaitsi symbolisesti myös omalla kukkulallaan. Raivionmäen alueella asui vain ylempää johtoa. Monen Outokummun vanhat talot -tapahtuman vierailijan kokemuksessa Raivionmäki on mielletty kaivoksen toiminnan aikana ikään kuin suljetuksi alueeksi, ja myös lasten liikkuminen ”yli rajojen” oli hyvin säädeltyä. Useat vierailijat ovat kommentoineet, kuinka Outokummun vanhat talot -tapahtumassa on voinut tutustua rakennuksiin, joissa kaivosyhdyskunnan aikana ei voinut vierailla.

Joillekin vierailijoista merkityksellisiä seikkoja ovat olleet rakennustekniset asiat, ja niitä onkin esitelty useassa kohteessa, kuten virkailijakunnan Kallela-nimisen asuintalon pysty-hirsitekniikan avulla toteutettuja seinärakenteita tai 1940-luvun tyyppitalojen ilmaeristystekniikkaa.

Outokummun vanhat talot -tapahtuman henkinen ydin on kotiseututyössä ja yhteisöllisyydessä, mutta samalla se on paikallishistorian vaalimista ja rakennusperinteen säilymisen

Kuva 9. Uno Ullbergin suunnittelemaa entistä Outokumpu Oy:n pääkonttoria lähdettiin pelastamaan rappeutumiselta vuonna 2017. Tuolloin perustettiin Okun Konttori Oy, joka hankki rakennuksen omistukseensa ja läksi kunnostamaan sitä. Kuva Pekka Piiparinen.

edistämistä. Tapahtuman järjestämistoimissa mukana olleina olemme kokeneet, että tämän vuosikymmenen aikana outokumpulaisten tietoisuus paikkakunnan teollisuushistoriallisesta rakennusperinnöstä on kasvanut. Se on vaikuttanut Outokummun vanhat talot -tapahtuman syntyyn, mutta näkemyksemme mukaan myös itse tapahtuma on lisännyt arvostusta paikkakunnan historiallista rakennettua ympäristöä kohtaan.

Yksi tapahtuman tavoitteista on, että sen avulla paikkakunnalla kiinnostus historiallisen rakennuskannan vaalimiseen kasvaisi. Toisaalta alun perin arkkitehtuuriin ja asumiseen keskittyvä tapahtuma on jo ensimmäisen kolmen vuoden aikana lähtenyt kehittymään monenlaisiin suuntiin: on järjestetty luentoja ja opastettuja kävelykierroksia mutta myös markkina-tapahtuma ja musiikki-ilta. Vanhat talot -tapahtuman kautta asukkaat ovat voineet harjoittaa monipuolista kotiseututyötä.

Tapahtuma on saanut myönteistä julkisuutta pohjoiskarjalaisissa medioissa. Onkin todennäköistä, että medianäkyvyys on osaltaan herätellyt Outokumpua ja outokumpulaisia ymmärtämään paikkakunnan kaivosteollisen kulttuuriperinnön, kuten rakennushistorian, arvoja.

Osaksi myönteisen julkisuuden ansiosta Outokummun vanhat talot -tapahtumalla on myös matkailullisia vaikutuksia. Vuosittain tapahtumassa on vierailut 800–1 000 ihmistä. Heistä suuri osa on tullut paikkakunnan ulkopuolelta, joista merkittävä vierailijaryhmä ovat entiset outokumpulaiset. Vanhat talot -tapahtuman tavoitteita on, että sen avulla myös entisillä asukkailla voi säilyä ja vahvistua identiteetti outokumpulaisuutta kohtaan.

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riverialla on Outokummussa runsas opetustarjonta, erityisesti kulttuurialan puolella. Outokummun vanhat talot -tapahtuma on lähtenyt tekemään yhteistyötä kuvallisen ilmaisun, 3D-tuotannon ja graafisen suunnittelun koulutus-

Kuva 10. Vuoden 2019 tapahtumassa toteutettiin kaivosyhtiön vanhan paloaseman pihaan oheistaapahtumana Alatorin markkinat. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riverian tanssilinjan opiskelija Ronja Antikainen esiintyi torilla kävijöille paikkakunnan teollisuushistorian inspiroimana kaivosmiehen asussa. Kuva Irma Lehikoinen.

linjan kanssa.¹⁴ Yhteistyö paikallisen ammatillisen koulutuksen kanssa voi avata aikaisempaa suurempia mahdollisuuksia kaivosteollisen kulttuuriperinnön esittelemiseksi.

Suomessa merkittäviä kaivosperinteen tallentajia ja esittelijöitä ovat esimerkiksi Outokummun kaivosmuseo, Tekniikan Museo, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto. Olemme kokeneet, että Outokummun vanhat talot -tapahtuma on liittynyt omalla panoksellaan osaksi paikkakunnan ja suomalaisen kaivosteollisen kulttuuriperinnön vaalimisen ja esittelyn perinnettä.

¹⁴ Esimerkiksi vuonna 2018 oli Outokummun kirjastolla taidenäyttely, jonka toteuttivat kuvallisen ilmaisun opiskelijat opettajansa johdolla. 3D-tuotannon koulutusohjelma laati keväällä 2019 vanhat talot -tapahtuman kohdetaloista kolmiulotteisia mallinnoksia.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Kuisma, Markku. 1985. *Kuparikaivoksesta suuryhtiöksi*. Helsinki: Outokumpu Oy.

Pennanen, Matti. 2000. "Outokummun kasvot". Teoksessa *Outo kumpulaisuus: kaivoskaupungin historiaa*. Outokumpu: Outokummun kaupunki.

Piiparinen, Pekka. 2008. "Kaivosyhdyskunta". Teoksessa *Kaivoksesta kaupungiksi: historiateos Outokummun kaivoksesta, kaivosyhdyskunnasta ja Outokummun kaivostoiminnan jälkeisestä ajasta*. Outokumpu: Outokummun kaivoseon säätiö.

Piiparinen, Pekka. 2016. *Outokummun taajaman rakennettu ympäristö*. Outokumpu: Outokummun paikallis-kulttuuriyhdistys ry.

Putkonen, Lauri. 2017. "Tehtaita ja tehtaalaisia". Teoksessa *Rakennetun Suomen tarina*, toimittanut Harri Hautajärvi: 250. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Sanomalehdet

Jalkanen, Marita. "Outokummulla on käsissään helmi". *Karjalainen* 7.4.2014.